

УДК 33.339:321

ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА В УМОВАХ НЕОБХІДНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

ГРУЩИНСЬКА Н.М.,
доктор економічних
наук, професор
кафедри міжнародної
економіки і
економічної
дипломатії
Дипломатичної
академії України
при МЗС України

В статті розкриваються питання взаємозв'язку інформації та економічного розвитку, проводиться аналіз процесів формування інформаційного суспільства як необхідного елементу забезпечення міжнародної конкуренції та, як результат, визначення місця національної економіки в ній. Особливістю статті можна вважати підкреслення доцільності розвитку та підтримки інформаційної складової розвитку з метою забезпечення безпеки національної економіки.

Ключові слова: мережева економіка, інформаційне поле, міжнародна конкуренція, економічний розвиток, національна економіка, факторний аналіз, ІТ забезпечення.

Вступ. Глобалізація відкриває перед людством величезні можливості для розширення масштабів обміну товарами, послугами, інформацією, технологіями і капіталом, взаємодії в гуманітарній сфері та духовного збагачення особистості. Водночас для значної частини людей глобалізація несе істотні загрози, зумовлюючи розмежування країн на «цивілізаційний центр» та «периферійну зону», поглиблюючи їх диференціацію в соціально-економічному і науково-технічному розвитку. Вивчаючи процеси, які відбуваються в умовах глобалізації, слід враховувати зміни і самої глобалізації, її трансформацію, до каталізаторів якої можна зарахувати, в першу чергу, технологічні зміни в суспільстві, що ведуть за собою зміни в економічній, політичній, соціальній, культурній сферах життя.

Якщо ХХ ст. було епохою галузей, котрі базувалися на використанні природних ресурсів та ефективних технологій, то у ХХІ пануватимуть «штучні інтелектуальні галузі», економіка інтелектуальних активів, головними чинниками розвитку яких є не виробництво та впровадження, а наявність ідеї, проекту, програми. Для України необхідне не тільки утвердження галузей глобальної економіки як домінуючих сегментів національного розвитку, а й визначення оптимальної довгострокової стратегії економічного розвитку держави. Глобалізаційні процеси характеризуються широким діапазоном безпосереднього впливу на економіку та її результативність. Технологічний розвиток економіки передбачає розвиток економіки шляхом прогресивних зрушень, залучення інвестицій, послідовного зростання науково-технологічного сектору, економіки знань. Відставання розроблення теорії технологічних укладів, невикористання її в процесі державного прогнозування та управління призводять до викривлень у розвитку країни.

Аналіз використаних джерел. Інформаційна революція, інформаційна економіка розглядаються в працях, у першу чергу, західних учених — Р.Вайнера, Б. Де Лонга, М.Каца, К.Келлі, Дж. Фаррелла, Тоффлер Е., Бжезинській Е. та ін. Серед російських дослідників слід виділити В.Аршинова, В. Матюшка, Т.Яковлеву та ін. Мережева та інформаційна економіка розкриваються і в працях українських дослідників В.Базилевича, А.Маслової, А.Гриценка, О.Михайловської.

Метою статті є проведення оцінки сучасних процесів міжнародної конкурентоспроможності як фактору формування інформаційного суспільства з урахуванням необхідності забезпечення безпеки національної економіки; окреслюється взаємозалежність економічного розвитку та інформації.

Викладення основного матеріалу. Роль інформації в сучасних світогосподарських процесах є не просто вагомою, а визначальною. Володіння інформаційними ресурсами створює умови для ефективного безпечного розвитку країни, при умові, звісно правильного реагування на наявну інформацію.

Розглядаючи розвиток сучасних світогосподарських процесів із залученням теорій міжнародної торгівлі, а саме через призму факторів виробництва, слід зауважити на взаємозалежності факторів від інформаційної складової. Наявність інформації залежить від наявності капіталу, в той же час зростання інформаційної складової має відносно залежність від кількості робочої сили

країни. Результат її використання, безперечно, може призвести до нарощування капіталу та інформатизації.

Одна з потужних інформаційних систем світу, безперечно, є система США. Інформаційна політика Сполучених Штатів Америки на державному рівні почала свій розвиток з кінця 60-х — початку 70-х років. Насамперед створювалися великі об'єднання для проведення науково-дослідних робіт з розвитку інформаційних технологій на кооперативних засадах, зважаючи на фундаментальність та високу ефективність досліджень, виконуваних великими науковими колективами. У 1982 р. була створена Корпорація мікроелектронної та комп'ютерної технології, до складу якої ввійшли 12, а потім 20 найбільших фірм промисловості оброблення даних та інших галузей. У 1984 р. було створено ще 10 об'єднань, які досліджували проблему підвищення продуктивності праці програмістів. Одне з них — Консорціум з вивчення засобів підвищення продуктивності праці програмістів (Software Productivity Consortium). Наприкінці 1985 р. 18 виробників обчислювальної техніки створили Корпорацію з розроблення мережевих стандартів для відкритих мереж (Corporation for Open System Netwark — Standarts Organization).

В останні 10 років для США характерною є тісна співпраця між промисловістю та урядом з питань створення нових інформаційних технологій. Як пріоритетні напрями розвитку інформаційної індустрії американські керівники інформатизації визначили такі технології: мікроелектронні напівпровідникові технології; високошвидкісні мережеві технології; мережеві програмні технології; комп'ютерне розпізнавання прямої людської мови. Ці науково-технічні пріоритети прийнято як найважливішу складову економічного зростання і національної безпеки США.

Значимість управління інформаційною безпекою в США на державному рівні визначається також тим, що в цій державі сконцентровані найбільші фінансові компанії, дослідницькі центри та корпорації, які суттєво впливають на розвиток технологій, фінансову стабільність і економічний розвиток усього світового співтовариства.

Так як США в ХХ столітті стали лідером у розвитку інформаційних технологій, соціально-економічні, воєнні та політичні наслідки інформаційної революції стали найбільш відчутними в цій державі [7]. В США була створена система державного регулювання в інформаційній сфері, що забезпечує ефективне ви-

користання сучасних інформаційних технологій для прискорення американської економіки.

Розвиток інформаційного суспільства вже не перший рік є одним із головних пріоритетів ЄС. Європейський Союз збудував свою власну програму щодо розвитку інформаційного суспільства, приймаючи до уваги принципи основних договорів та статей Амстердамського Трактату 1997 р., який почав діяти 1 травня 1999. Для того щоб отримати позитивні показники, необхідно підтримувати також економічний сектор. Саме на це спрямовані дії Союзу: стимулювати використання послуг, створити нові ринки, зменшити ціни на ІКТ та якомога більше підвищити продуктивність у всій економічній сфері.

За попередніми даними, Японія відстає від США більше ніж на 5 років у сфері розповсюдження персональних комп'ютерів, кабельного телебачення, цифрової телефонії та в інших аспектах інформаційної політики. З ініціативи Ради з телекомунікацій при Міністерстві пошти і комунікації Японії розроблено національну програму під назвою «Бачення інформаційних комунікацій ХХІ століття». Японія прагне ввійти до Глобальної інформаційної інфраструктури і надає великого значення міжнародній кооперації з питань електронної економіки. Кабінет Міністрів Японії заснував центр сприяння становленню інтелектуального інформаційно-комунікаційного суспільства, призначений для інтеграційних заходів щодо створення Національної інформаційної інфраструктури і кооперації зусиль із входження до Глобальної інформаційної інфраструктури.

Разом з тим, істотною проблемою в рамках світового інформаційного простору є непропорційне використання можливостей інтернету і інформаційно-телекомунікаційних технологій в цілому. Згідно з даними компанії «Nua Internet Surveys», число користувачів мережі в усьому світі склало 580,78 млн. чоловік. З них 32% доводиться на жителів європейських країн, ще 31,45% — на США і Канаду, близько 29% — на країни Азіатсько-тихоокеанського регіону, приблизно 6% — на країни Латинської Америки. На Африку з 800 мільйонним населенням доводиться всього лише 1% від загального числа її користувачів в світі, причому 90% з них проживають в ПАР. При такому нерівномірному розвитку мережі за бортом міжнародної комунікаційної системи залишиться значна частина світової спільноти, що не має доступу до комунікаційних і комп'ютерних технологій.

Інформаційна політика України визначається Конституцією України (1996), Законами України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (1991), «Про інформацію» (1992), «Про науково-технічну інформацію» (1993), «Про захист інформації в автоматизованих системах» (1994), «Про друковані засоби масової інформації» (1992), «Про авторське право та суміжні права» (1993), «Про національний архівний фонд і архівні установи» (1993), «Про телебачення і радіомовлення» (1995), «Про Концепцію Національної програми інформатизації» (1998), «Про Національну програму інформатизації» (1998), «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» (2007), а також іншими чинними нормативними актами загального і спеціального змісту, в яких визначено співвідношення міжнародних норм і національних пріоритетів.

Головними напрямками та принципами інформаційної політики в Україні є: забезпечення доступу громадян до інформації; створення національних систем і мереж інформації; зміцнення матеріально-технічних, фінансових, організаційних, правових і наукових основ інформаційної діяльності; забезпечення ефективного використання інформації; сприяння постійному оновленню, збагаченню та зберіганню національних інформаційних ресурсів; створення загальної системи охорони інформації.

Економічно відсталі країни, наприклад, Північна Корея пожинає плоди економічної неспроможності через політику ізоляціонізму. Разом з тим, навіть такі найбідніші країни Азії, як Лаос та М'янма пробують вводити якісь цивілізовані норми регулювання з урахуванням етнічної складової.

Взаємозв'язок, взаємообумовленість факторів виробництва є доведеним фактом, проте доцільним є підкреслення взаємозалежності інформації як нової складової економічного розвитку та економічного зростання. За допомогою факторного аналізу можливим є виявлення причинно-наслідкових зв'язків, що впливають на зміну показників економічного розвитку. Найскладнішою проблемою є вибір форми зв'язку аналітичного виразу зв'язку, на підставі чого за наявними факторами визначають результативну ознаку-функцію. Ця функція має краще за інші відображати реальні зв'язки між показником, що досліджується, і факторами. Емпіричне обґрунтування типу функції за допомогою графічного аналізу зв'язків для багатфакторних моделей майже непридатне. Форму зв'язку можна

визначати добиранням функцій різних типів, що не пов'язано з великою кількістю зайвих розрахунків. Отже, будь-яку функцію багатьох змінних шляхом логарифмування або зміни можна виразити у лінійній формі (формула 1):

$$a + a_1x_1 + a_2x_2 + \dots + a_nx_n. \quad (1)$$

Параметри рівняння обчислюють способом найменших квадратів. Так, для розрахунку параметрів рівняння лінійної двофакторної регресії використовують таку формулу:

$$a + a_1x_1 + a_2x_2, \quad (2)$$

де розрахункові значення результативної ознаки-функції; x_1, x_2 — факторні ознаки; a_1, a_2 — параметри рівняння, які можна обчислити способом найменших квадратів, розв'язавши систему нормальних рівнянь.

Кожний коефіцієнт рівняння вказує на ступінь впливу відповідного фактора на результативний показник у префіксованому положенні решти факторів, тобто як зі зміною окремого фактора на одиницю змінюється результативний показник. Повертаючись до оцінки взаємозалежності інформації, економічного розвитку пропонується задіяти показники світових витрат на ІТ, обсяги світової торгівлі та сукупний світовий обсяг ВВП станом на 2014 – 2015 роки (таблиця 1).

Таблиця 1.

	2014	2015
Світові витрати на ІТ (трлн.дол. США)	3,74	3,82
Обсяги світової торгівлі (трлн. дол. США)	18,8	23,2
Сукупний світовий обсяг ВВП (трлн.дол.США)	82,53	83,23

Результати розрахунків: при збільшенні витрат на ІТ на коефіцієнт 11334, зростає обсяги світової торгівлі на коефіцієнт 205,9 та відповідно світовий обсяг ВВП на 47082,57, разом з тим, слід врахувати, що дані збільшення відбуваються за рахунок провідних країн світу – успішних в застосуванні інформаційних процесів.

Це, в свою чергу, створює доцільним проведення деталізованого дослідження взаємозалежності забезпечення інформацією та економічного розвитку деяких груп країн, а саме країни – експортери нафти (країни Перської затоки), інформаційно -

технологічно потужні соціально стійкі (США, Канада, Швейцарія, Австралія, Нова Зеландія, Швеція, Норвегія, Фінляндія), країни Європейського Союзу, “Азійські тигри” – нові індустріальні країни, країни Латинської Америки, країни Африки.

В контексті формування постіндустріального суспільства актуальності набуває «мережеве суспільство» (анг. networker economy, networker socialy). Термін «мережеве суспільство» був запропонований голландцем Яном Ван Дайком у книзі «De Netwerkmatschappij» («Мережеве суспільство», 1991) і підтриманий Мануелем Кастельсом у 1996 р. Ван Дайк визначив мережеве суспільство як суспільство, в якому відбувається поєднання громадських і медіа-мереж, форм його простих способів організації і найбільш важливих структур на всіх рівнях розвитку (особистості, організації та громадськості)[11]. Мережеве суспільство йде далі, ніж інформаційне. М. Кастельс стверджує, що це не чисто технологія, яка визначає сучасні суспільства, а й культурна, економічна та політична складові мережевого суспільства. Враховується вплив таких факторів, як релігія, культурне виховання, політичні організації і соціальний статус. Ван Дайк стверджує, що мережеве суспільство є соціальною структурою, заснованою на експлуатації мережі інформаційних і комунікаційних технологій, мікроелектроніки та цифрових комп'ютерних мереж, що генерують, обробляють і поширюють інформацію на основі знань, накопичених у вузлах «networks» (мережі). Мережеве суспільство може бути визначено як суспільна інституція. Мережі не є новими. Новим є мікроелектроніка, мережеві технології, які забезпечують нові можливості для старої форми соціальної організації.

Мережеву економіку можна розглядати з декількох поглядів: як перехід від індустріальної економіки до постіндустріальної, як цифрову та інформаційну інфраструктуру, в аспекті прав інтелектуальної власності. За перехідними поглядами, наприклад, Мелоуна (1998), що інформаційна революція змінила характер підприємницької діяльності. Оскільки інформація може використовуватися відразу і без особливих витрат в глобальному масштабі, вартість централізованого прийняття рішень значно зменшується. Мережева економіка є провідником постіндустріального суспільства і, водночас її можна вважати каталізатором технологічного розвитку країни.

Держави, що не приєднуються до технологічного процесу, залишаються осторонь світових еко-

номічних перетворень та ризикують зникнути як самостійні. ХХ ст. характеризувалося стрімкими трансформаційними процесами, які охопили всі групи країн, мали різний характер проведення та, відповідно, різні результати. Такі думки ще раз підтверджують необхідність досягнення країнами самоорганізації, отримуючи можливість прогресивно розвиватися, бути динамічними.

Висновки. Збільшення доступу до інформації та комунікацій стимулювало глобалізацію виробництва. У свою чергу глобалізація підвищує економічну ефективність ІТ та телекомунікацій. Взаємозв'язок цих найбільших сучасних процесів зумовлює економічні підходи до успішного розви-

тку національних інформаційних інфраструктур.

Залишим для подальших розробок взаємозалежність кількості/якості робочої сили країни та інформаційної складової. Тому як дані питання потребують поглиблених розрахунків, обґрунтувань. Безумовно, наявність кваліфікованої робочої сили є показником економічного розвитку та наявності активного інформаційного простору, разом з тим, наявність некваліфікованої сили, але велика кількість не є фактором забезпечення інформаційної політики країни. Проте, в результаті взаємоставлення цих двох можливостей можна отримати цифрове співвідношення, що буде потребувати детального дослідження.

ПОСИЛАННЯ:

1. Идентичности и ценности в эпоху глобализации / [Пахомов Ю.Н., Павленко Ю.В., Гальчинский А.С.]; под ред. Ю.Н. Пахомова, Ю.В. Павленко - К.: Наукова думка - 2013 – 602 с.
2. Тоффлер Е. Третья хвиля / [Перекладач: А. Євса]; за ред. Віктора Шовкуна. — К.: Видавничий дім «Всесвіт» - 2000. 480 с.
3. Тоффлер Е. Метафорфозы власти: Знание, богатство и сила на пороге XXI века: [пер. с англ.]/ Элвин Тоффлер. – М.: АСТ: АСТ Москва, 2009. – 669 с.
4. Транснациональные процессы: XXI век / [ред.: Г.Ю.Семигин]. - М.: Современная экономика и право, 2004. - 344 с.
5. Фостер Р. Обновление производства: атакующие выигрывают / [Пер. с английского, общ. ред. и вступ. ст. В. И. Данилова-Данильяна]. — М.: Прогресс, 1987. —272 с.
6. Дудко І.Д. Національні інтереси США у постбіполярному світі. – К.: КНЕУ, 2003. – 208 с.
7. Бжезинский Зб. Новый Мировой Порядок в опасности из-за «сопротивления широких масс населения // [Режим доступу] // <http://dialogs.org.ua>.
8. Богатуров А. Глобальные аспекты «цивилизационного» влияния США в XXI в // [Режим доступу] // <http://i-g-r.ru/page/stream>.
9. Бондаренко К. Пророчество Маргарет Тетчер, або новий світовий порядок // [Режим доступу] <http://world.lb.ua/news>.
10. Валлерстайн И. Конец знакомого мира: Социология XXI века / Пер. с англ. под ред. Б. Л. Иноземцева; Центр исследований постиндустриального общества. — М.: Логос, 2003. — 368 с.
11. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура / Пер. с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана. — М.: ГУ ВШЭ, 2000. — 608 с.
12. Михайловська О.В. Вплив глобалізації інформаційного простору на розвиток міжнародних інноваційно-інвестиційних процесів: Монографія – К.: Дакор, Видавничий дім «Скіф». – 2009. – 424 с.

Gruschynska N. International competition as a factor of formation of information society under need security national economy / Diplomatic Academy of Ukraine the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine

In this article the relationship information and economic development, analyzes the processes of information society as a necessary element of international competition and, as a result, determining the location of the national economy in it. He feature article can be considered the desirability of emphasizing and supporting information component development to security natsionalnoyi economy.

Keywords: network economy, the information field, international competition, economic development, national economy.

Грущинская Н.Н. Формирование информационного общества в условиях необходимости обеспечения безопасности национальной экономики / Дипломатическая академия Украины при МИД Украины

В статье раскрываются вопросы взаимосвязи информации и экономического развития, проводится анализ процессов формирования информационного общества как необходимого элемента обеспечения международной конкуренции и, как результат, определения национальной экономики в ней. Особенностью статьи можно считать подчеркивание целесообразности развития и поддержки информационной составляющей развития с целью обеспечения безопасности национальной экономики.

Ключевые слова: сетевая экономика, информационное поле, международная конкуренция, экономическое развитие, национальная экономика.

Стаття надійшла до редакції: 30.03.2016

Рекомендовано до друку: 25.04.2016